

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Квітослава Авраменко

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ: ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Найчастіше інновації ототожнюються як «нововведення», а також – як протиставлення традиційному, звичному, стандартному, оскільки пов'язані не тільки з технологічною складовою, а й іншим методичним забезпеченням навчально-виховного процесу. Отже, під *інноваціями* здебільшого розуміють елементи або повні нововведення в освіті, що сприяють трансформації змісту та якості, а тому призводять до суттєвих змін в цілому в освітній галузі.

Важливо зауважити, що педагогічні інновації інколи навіть протирічять Державному стандарту, програмам і навчальним планам, не відповідають традиційним підручникам та навчально-методичним посібникам. Саме тому, вчительство по-різному відноситься до їх введення у навчально-виховний процес вітчизняної школи: одні – не готові їх сприймати методично, інші – психологічно. Як про це свідчить аналіз наукової літератури (К. Ангеловські, В. Беляєв, І. Бех, І. Зязюн, В. Сластьонін та ін.), зосередження зусиль потрібно спрямувати на якісно новий рівень підготовки вчителів, розвиток їх творчого потенціалу та готовності до мобільних змін.

Серед факторів, що сприяють розповсюдженню інновацій в галузі освіти можна віднести:

- визнання гуманізації, демократизації, гуманітаризації, особистісно зорієнтованого навчання пріоритетами розвитку національної системи освіти України;
- обґрунтування та реалізація нових концепцій навчання, виховання й розвитку учнівської молоді;
- поява авторських програм і альтернативних методик викладання навчальних дисциплін.

Аналіз наукових робіт і публікацій у періодичних виданнях [1; 4; 5; 6] дозволяє нам розглядати *педагогічній інновації* як змістові нововведення в освітній діяльності (концепції, методи, технології, навчально-методичне забезпечення тощо), а також як зміни в організації навчально-виховного процесу (як на рівні вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів, так і в системі вищої (зокрема – педагогічної) освіти в цілому).

У сучасних підходах до визначення якості шкільної освіти основні пріоритети із знань, умінь і навичок учнів перенесено на їх особистісні характеристики, що значно актуалізує аспекти підготовки майбутніх

учителів до запровадження педагогічних інновацій. Отже, ми переконані, що дана проблема в умовах сьогодення не втратила своєї *актуальності*.

У зв'язку з цим, *завданням* даної статті вважаємо:

- 1) уточнення поняття інноваційної діяльності;
- 2) визнання її основних рівнів та характеристик кожного з них.

Загальновідомим є виокремлення трьох основних видів людської діяльності (гра, навчання, праця), кожен з яких вирізняється особливими мотивами, цілями та засобами їх досягнення. Саме того, тлумачення поняття «*діяльність*» у різних галузях знань набуває різних відтінків.

У «Великому енциклопедичному словнику» дана категорія визначається як *специфічна людська форма ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає цілеспрямована зміна в інтересах, людей*. Серед основних її складових названі мета, засоби, процес, результат [2, с. 348].

В «Українському педагогічному словнику» С.У. Гончаренка під дефініцією *діяльність* визначається «*спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в діяльність зміни*» [3, с. 98]. Серед основних її компонентів автор виділяє: суб'єкта з його потребами; мету і засоби її реалізації (знаряддя праці: техніка та технології); результат діяльності [там само].

Філософи розглядають діяльність як спосіб відношення людини до світу, психологи – як взаємодію суб'єкту індивіда з об'єктом навколишнім середовищем [7, с. 118–119].

Соціальні дослідження конкретизують поняття «*діяльність*» за її *сферами* (освітня, трудова, дозвілля); за *основними соціальними формами* (індивідуальна, групова, колективна, масова); за *потенціалом нового* (традиційна, інноваційна) [6].

Істотна зміна умов діяльності в процесі впровадження інновацій у галузі освіти сприяє оновленню змісту та мети, процесу взаємодії суб'єктів діяльності, а також більш високим досягненням якості знань і вихованості.

На підставі здійсненого аналізу теоретичних надбань з даної проблеми у даній публікації ми будемо розглядати *інноваційну діяльність* як соціально-педагогічний феномен, який, з одного боку, виступає підсистемою цілісного інноваційно-освітнього процесу, а з іншого – самостійним динамічним утворенням, що складається із суб'єктів та мети взаємодії, засобів її досягнення та кінцевого результату.

Модернізація навчально-виховного процесу неможлива без оновлення вимог до його суб'єктів. Ми маємо на увазі активну позицію вчителя щодо запровадження у власну діяльність нововведень, що тісно пов'язано з його бажанням розширити сферу своєї діяльності, вийти за межі ситуаційно-рольових функцій.

Це означає, що інноваційна діяльність виступає рушійною силою саморозвитку та самореалізації особистості, спрямована на зміну старих (традиційних) інтересів, поглядів, світогляду, цінностей.

Таким чином, інноваційна діяльність є фундаментом оновлених суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі.

Метою інноваційної діяльності виступає прагнення особистості до розширення меж своїх можливостей, відмова від нормативної професійної діяльності, готовність до запровадження нестандартних та альтернативних рішень. Це означає, що особливого значення при підготовці майбутніх педагогів потрібно приділити таким аспектам, як:

- 1) теоретичному обґрунтуванню появи та сутності інновацій взагалі, педагогічних зокрема;
- 2) оволодінню засобами їх пізнання;
- 3) прогнозуванню кінцевого результату.

Відомо, що рушійною силою будь-якої діяльності є мотивація. Бажання виконувати інноваційну діяльність діалектично пов'язано з постійним пошуком нестандартних дидактичних, методичних, технологічних рішень, оптимальних форм роботи та організації навчально-виховного процесу і позаурочної діяльності.

Ось чому, в умовах сьогодення особливого значення набуває проблема розвитку креативного мислення та ініціативи, бажання привносити новизну та індивідуальність в систему освіти, здатність до моделювання навчальних ситуацій та проектування і прогнозування результату.

Крім того, досягнення мети інноваційної діяльності вимагає використання певних засобів, серед яких можна вирізнити законодавчо-правове забезпечення, матеріально-технічну базу, загальнокультурні, інформаційні та технологічні надбання, загальнолюдські цінності тощо.

Переконані, що результатом запровадження нововведень у навчально-виховний процес вищого навчального закладу можна вважати не тільки кількісні показники (результати семестрових іспитів, тестування, рейтингову оцінку, хоча останні дві форми вважаються відносно новими та інноваційними), а й якісні зрушення інтелектуального розвитку і соціальної визначеності майбутнього вчителя; здатність аргументувати власну позицію; формування індивідуального стилю роботи. Звідси випливає необхідність надання переваги інноваційним формам навчального процесу у діяльності ВНЗ, який дозволяє готувати майбутніх педагогів до самостійних, альтернативних дій та мобільної реакції на непередбачені обставини, творчого розв'язання актуальних проблем особистісного розвитку учнів.

Узагальнення підходів науковців до визначення специфіки інноваційної діяльності [1; 4; 5] основні її рівні:

1 рівень – *адаптивний*, який характеризується стандартністю поглядів, стереотипною діяльністю, непевненістю у необхідності запровадження новацій;

2 рівень – *репродуктивний*, для якого характерна імітація інноваційної діяльності, бажання «перспективного» вдосконалення, го-

товність до копіювання позитивного досвіду колег;

3 рівень – *евристичний*, що базується не тільки на зовнішніх проявах нововведень, а й пошуках вчителем внутрішніх зв'язків явищ; характеризується стійкою позитивною мотивацією творчої діяльності;

4 рівень – *креативний*, у якому діяльність педагога спрямована на прогнозований результат; особистісний потенціал учителя зумовлює позитивну оцінку його діяльності з боку колег, адміністрації, батьків.

Не викликає заперечення той факт, що характерною ознакою будь-якої (в тому числі й педагогічної) інновації є творча діяльність. Це означає, що першим кроком майбутнього вчителя до запровадження нововведень можна вважати формування в нього інтегративних знань про різні педагогічні явища, зацікавленості до здійснення наукового пошуку, розкриття суперечностей, взаємозв'язків тощо.

Отже, інноваційні зміни у навчальному процесі ВНЗ можливі за умови творчої діяльності викладача.

Вважаємо, що для оцінки рівнів сформованості та готовності майбутніх педагогів до здійснення інноваційної діяльності, можна використати такі критерії:

1) *когнітивний*, який базується на кількісних і якісних показниках навчального процесу (реальний рівень знань студента, порівняння теоретичних позицій з попереднім їх об'ємом та кваліфікаційними вимогами);

2) *діяльнісний*, який дозволяє оцінити застосування теоретичних знань у площині практичної (професійно-творчої) діяльності, в тому числі – уміння самостійно отримувати інформацію, аналізувати події та явища, використовувати дані знання як у стандартних умовах, так і в непередбачених обставинах;

3) *особистісний*, який реалізує аксіологічний характер освіти, мотивацію навчальної діяльності, особистісне осмислення набутих знань і вмінь, готовність до самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку.

Висловлене переконує нас у тому, що інноваційна діяльність виступає проміжним етапом між професійною компетентністю та майстерністю фахівців освітянської галузі.

Аналіз теоретичних надбань і власний науково-педагогічний досвід дозволяє зробити такі висновки.

1. Під категорією «інноваційна діяльність» розуміємо соціально-педагогічний феномен, який виступає водночас підсистемою інноваційно-освітнього процесу та самостійним динамічним утворенням, складовими якого є суб'єкти діяльності, мета й засоби її реалізації та кінцевий результат.

2. Серед основних рівнів інноваційно-творчої діяльності педагогів визначаємо: адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний, кожен з яких характеризується своєрідними ознаками.

Отже, перед сучасним ВНЗ постає проблема створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів, їх підготовки

до інноваційної діяльності, готовності до реалізації авторських освітніх методик і проектів.

До перспективних напрямів подальших наукових розвідок визначаємо: обґрунтування методологічних основ інноваційної діяльності у системі вищої педагогічної освіти України; розроблення організаційно-управлінських та методико-технологічних аспектів нововведень у процес професійної підготовки вчителів; співвідношення новітніх та традиційних програм у навчальному процесі сучасного ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляев В.И. Современный подход в историко-педагогических исследованиях // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 19–25.
2. Большой энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 1434 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Зязюн І.А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 8–13.
5. Педагогіка: Учебное пособие для студентов педагогических заведений / В.А. Сластьонин, Н.Ф. Исаев, А.Н. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа-Прес, 1997. – 512 с.
6. Соціологія: Підручник / За заг. ред. В.П. Андрущенка, М.І. Горлача. – К. – Харків, 1998. – 624 с.
7. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.